

ТЕМА: Теоретичні основи забезпечення безпеки життєдіяльності в туристичній індустрії (2 год)

Мета: ознайомити студентів із визначенням і специфікою забезпечення безпеки життєдіяльності в туристичній індустрії, сучасною туристичною індустрією, правами, обов'язками у сфері безпеки життєдіяльності туриста.

Тип: повідомлення та засвоєння нових знань

Форма: лекція

Обладнання: конспект лекції, дидактичний матеріал, завдання до виконання самостійної роботи

Рекомендована література:

1. Аріон О. В. Організація транспортного обслуговування туристів: Навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2008. 192 с.
2. Івах Р. М., Бедрій Я. І., Білінський Б. О., Козяр М. М. Основи охорони праці. Навчальний посібник. 4-те видання, перероблене і доповнене під редакцією Івах Р. М. Київ: Кондор, 2010. 464 с.
3. Мальська М.П. Готельний бізнес: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 472 с.

План

1. Визначення і специфіка забезпечення безпеки життєдіяльності в туристичній індустрії
2. Сучасна туристична індустрія
3. Права, обов'язки і свободи у сфері безпеки життєдіяльності туриста

Основні поняття: безпека, ризик, безпека туристичних послуг, побутове середовище, виробниче середовище, БЖД, туристична індустрія, туристична послуга, тур, турист.

1. Визначення і специфіка забезпечення безпеки життєдіяльності в туристичній індустрії

Життя сучасної людини, яка здійснює туристичну подорож, відпочиває чи споживає послуги туристичних підприємств, пов'язане з небезпеками. У сфері туризму (на транспорті, в готельно-курортних комплексах, в навколишньому середовищі) завжди відбуваються події, які спричиняють або можуть спричинити шкідливий вплив на здоров'я людини і навіть можуть стати причиною її смерті. Тому життя без небезпек неможливе.

Безпека — це система заходів щодо захисту від небезпек, а також можливість управління небезпеками, уміння попереджати і запобігати небезпечним ситуаціям.

Поняття «безпека» тісно пов'язане з різними видами втрат, з можливими шкідливими наслідками і аваріями. Основний вид втрат — втрата здоров'я, життя і матеріального майна персоналу та туристів. Звичайно, значущі також інші види збитку — економічні втрати від руйнування технічних систем і споруд, збитки від втрати важковідновлюваних джерел енергопостачання, втрати від забруднення територій, водних систем, лісів. Не менш важлива і екологічна шкода — незворотні зміни в екосистемах, втрати цінних видів живої природи внаслідок недбалого поводження з природою, організації сафарі-туризму тощо.

Безпека туристичних послуг — це відсутність будь-якого ризику для життя, здоров'я, майна туристів і оточуючого природного середовища за звичних умов їх виробництва і споживання.

Безпека є одним з природних факторів існування живих систем, тому що без захисту від зовнішніх і внутрішніх небезпек не виживе жоден живий організм. Отже, розглядаючи проблему безпеки організмів, можна віднести її до екологічних проблем. Людина також є живим організмом, але її безпека має специфічні особливості. Саме тому проблема захисту людини від негативних факторів техносфери і біосфери виділилася в окремий науковий напрям, названий безпекою життєдіяльності.

Безпека життєдіяльності (БЖД) — комплексна наукова дисципліна, що вивчає небезпеки і захист людини від них. Основні положення її базуються на тому, що діяльність людини потенційно небезпечна

Дисципліна «Безпека життєдіяльності» передбачає процес пізнання складних зв'язків людського організму і середовища перебування. Дія людини на довкілля, (згідно законів фізики), викликає у відповідь протидію всіх її компонентів. Організм людини безболісно переносить ті чи інші дії доти, поки вони не перевищують межі адаптації.

БЖД розглядає:

- безпеку в побутовому середовищі;
- безпеку у виробничій сфері;
- безпеку життєдіяльності в міському середовищі (селітебній зоні);
- безпеку в навколишньому природному середовищі;
- надзвичайні ситуації мирного і військового часу.

Побутове середовище — це вся сума факторів, що впливають на людину в побуті. Реакцію організму на побутові чинники вивчають такі розділи науки, як комунальна гігієна, гігієна харчування, гігієна дітей і підлітків.

Виробниче середовище — це сукупність факторів, що впливають на людину в процесі трудової діяльності.

БЖД в туристичній індустрії — невід'ємна частина і загальна освітня складова підготовки всебічно розвиненого професіонала туристичної сфери, саме тому ця дисципліна повинна вивчатися і засвоюватися студентами всіх туристичних спеціальностей вузів.

Мета дисципліни — теоретична і практична підготовка студентів до забезпечення здорових і безпечних умов життєдіяльності туристів, безпечних умов праці тощо.

Завдання дисципліни — навчити майбутніх фахівців туристичної галузі застосовувати перераховані заходи, а також досягнення сучасної науки і передової практики для профілактики травматизму.

Фахівці туризму повинні уміти управляти заходами безпеки життєдіяльності

в туристичній індустрії, тобто організовано впливати на систему «людина-середовище».

Управляти БЖД — значить свідомо переводити об'єкт з небезпечного стану в менш небезпечний або безпечний при дотриманні умов економічної і технічної доцільності на основі порівняння витрат і одержаного зиску.

Безпека в туризмі залежить від багатьох чинників (політичної обстановки, стану навколишнього середовища тощо), які необхідно враховувати при плануванні туристичного обслуговування. В систему заходів із забезпечення безпеки туристів входять: запобігання ризикам для туристів, пов'язаних з природними і техногенними катастрофами в туристичних центрах; попередження епідеміологічних, бактеріологічних і інших медичних ризиків і дотримання відповідних формальностей; організація безпеки туристів на транспорті; страхування туристів у подорожі, а також страхування відповідальності туристичних організацій; створення служб та систем безпеки. Важливим, при цьому є повне інформування туристів про можливі ризики, правила їх попередження, а також гарантії їх безпеки.

Надання безпеки передбачає цілий комплекс заходів у рамках національного законодавства, що гарантують безпеку пересування туристів територією держави, їх перебування, збереження їх здоров'я, життя і майна.

Міжнародний досвід щодо розробки заходів безпеки туризму досліджується і узагальнюється ВТО. Безпека подорожей декларувалася в Хартії туризму.

Як наголошується в Гаазькій декларації по туризму, «для того, щоб нормально функціонувати і розвиватися, туризм має потребу в безпеці для мандрівників і відпускників, як національних, так і міжнародних, і для їх особистої власності... Це може бути досягнуто шляхом:

- розробки і впровадження в дію норм безпеки для подорожей і туристичних перебувань;
- інформування і підвищення освіченості громадськості;

- створення інституційних рамок для вирішення проблем, пов'язаних з безпекою туристів, і, зокрема, в екстремальних ситуаціях;
- міжнародної співпраці на двосторонньому, регіональному, субрегіональному, міжрегіональному і світовому рівнях».

При Виконавчій раді ВТО в 1994 р. створено Комітет з якості туристичного обслуговування, який відповідає за питання безпеки туризму.

В тому ж році ВТО провела обстеження 73 країн світу на тему «Безпека і захист мандрівників, туристів, туристичних об'єктів».

Ряд держав дотримується практики видачі рекомендацій щодо відвідання тих чи інших країн і регіонів світу. Так, Держдепартамент США регулярно публікує список країн, до яких їхати не рекомендується, а у ряді випадків навіть забороняється.

Безпеку туристів, їх благополуччя, а також підтримку високої якості обслуговування в місцях туристичного призначення не можна розглядати у відриві від інших суспільних або національних інтересів приймаючої країни і навколишнього середовища в цілому. При розробці і впровадженні в дію норм безпеки для сфери туризму і захисту туристів інтереси тих, хто відвідує і приймає, повинні бути взаємно гармонізовані.

Безпека туристів і захист в сфері туризму пов'язані з великою кількістю правил і постанов, які повинні виконуватися не лише туристичною адміністрацією, але і цілим рядом інших адміністративних органів, що працюють у різних економічних і соціальних секторах (фінанси, охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища, розвиток територій, енергетика, зайнятість тощо), і перш за все в приватному.

Таким чином, питання гарантування безпеки в туризмі можна розглядати за наступними напрямками:

- особиста безпека туристів і їх майна, забезпечення якої є найважливішим завданням національного розвитку туризму і міжнародної співпраці;
- безпека навколишнього середовища в місцях масового перебування ту-

ристів, безпека туристичних об'єктів;

- безпека національних інтересів приймаючих держав.

Безпека за всіма вказаними напрямками є найважливішою турботою і першочерговим завданням всіх структур, залучених до туристичної діяльності. Тому слід сказати про те, що забезпечення безпеки в туризмі здійснюється на різних рівнях, включаючи: туристичні підприємства; адміністрації туристичних центрів; місцеву владу; національні органи по туризму і центральні органи влади держав; міжнародні організації і міждержавні органи. Кожен з цих рівнів повинен зробити свій внесок в гарантування безпеки туризму.

2. Сучасна туристична індустрія

Сучасна туристична індустрія є наймасовішим феноменом ХХ та початку ХХІ ст. Це одне з яскравих явищ нашого часу, яке реально проникає у всі сфери життя і змінює навколишній світ і ландшафт. Туризм став одним з найважливіших чинників економіки, і суспільного життя тому він на даний час розглядається не просто як поїздка або відпочинок. Це поняття набагато ширше і є сукупністю відносин і єдністю зв'язків і явищ, які супроводжують людину в туризмі.

Високі темпи розвитку туризму, великі обсяги валютних надходжень активно впливають на різні сектори економіки, що сприяє формуванню туристичної індустрії, на яку припадає близько 10% світового валового національного продукту, 12% світових інвестицій, кожне 15-е робоче місце, 11% світових споживчих витрат.

Туризм являє собою поїздки з метою відпочинку, в ділових або інших цілях і має такі якісні ознаки:

1. Зміна місця, означає що поїздка здійснюється в місце, що знаходиться за межами звичного середовища. Не можна вважати туристами осіб, які щодня здійснюють подорож між місцями проживання і місцем роботи або навчання, оскільки ці подорожі не виходять за межі їх звичного середовища.

2. Перебування у іншому місці — місце перебування не повинне бути місцем постійного або тривалого мешкання, та пов'язане з трудовою діяльністю (оплатою праці). Особа, що знаходиться або планує знаходитися один рік або більше в одному місці, вважається постійним мешканцем і тому не може називатися туристом.

3. Оплата праці з джерела у відвідуваному місці — метою туризму не повинно бути здійснення діяльності, оплачуваної з джерела у відвідуваному місці. Людина, що в'їжджає до будь-якої країни для роботи, оплачуваної з джерела в цій країні, вважається мігрантом, а не туристом.

Туристська індустрія — це сукупність підприємств, установ і організацій матеріального виробництва і невиробничої сфери, що забезпечує виробництво, розподіл, обмін і споживання туристичних послуг, освоєння і використання туристичних ресурсів і створення матеріально-технічної бази туризму.

Туристська послуга — це впорядкована цілеспрямована сукупність послуг, робіт і товарів (турпакет, пакет туристичних послуг, туристичний пакет), що складається як мінімум з двох або більше одиничних чи множинних послуг, робіт, товарів і засобів забезпечення, інших туристичних ресурсів, достатніх для задоволення потреб туриста у процесі туристичної діяльності.

Туристська послуга (турпакет) має час дії послуг понад 24 години і/або включає ночівлю (розміщення) і послуги переміщення (транспортування).

Туристська послуга (турпакет) пропонується за загальною ціною, що включає всі надані послуги і всі витрати, а споживчі властивості його відповідають умовам договору.

Тур — це визначена конкретними характеристиками: географічним маршрутом і порядком його проходження, часовими проміжками, термінами надання, складом і якістю послуг, ціною, — цілеспрямована і впорядкована організатором туризму сукупність необхідних і достатніх туристичних послуг, робіт, товарів, що містить принаймні два різні компоненти туристичних послуг, (наприклад, розміщення і транспортування), яка включає належне

забезпечення і всі необхідні і достатні елементи для задоволення потреб туристів у процесі його здійснення, і що пропонується для реалізації на туристичному ринку як єдине ціле.

За умов розширення і ускладнення процесів організації туризму все нові галузі і підприємства національної економіки залучаються до туристичної діяльності. Існують, наприклад, фірми, що спеціалізуються на організації конгресів, інформаційні, рекламні, маркетингові агентства, установи, що здійснюють бронювання квитків у театри чи на транспорт. Обслуговуванням туристів займаються підприємства торгівлі, банки, страхові компанії. Побічно формують туристичну індустрію підприємства, обслуговуючи не лише туристів, але й інші групи населення: установи культури, лікувальні і медичні установи, організації зв'язку, підприємства з виробництва товарів народного споживання, громадський пасажирський транспорт, консалтингові компанії тощо. Можливість самостійної купівлі туристичних послуг через Інтернет не виключає, а навіть посилює роль туристичних підприємств в організації поїздок. Справа в тому, що Інтернет здатний надавати великий об'єм інформації, але не дає рекомендацій при виборі готелю, ресторану, туристичного центру, як: найкращим чином відповідають потребам туриста. На відміну від Інтернету, співробітник туристичного підприємства може передати свої знання і досвід клієнту, надати йому кваліфіковану допомогу для прийняття рішення куди їхати і що робити під час подорожі.

Для оптимізації статистичного обліку відвідувачів ВТО розроблена стандартна класифікація **мети поїздок**, основними з яких є:

- дозвілля, рекреація і відпочинок (відвідання культурних і спортивних заходів, рекреаційні і культурні види діяльності, участь в аматорських спортивних змаганнях, походи, відпочинок на пляжі, круїзи тощо);
- відвідування знайомих і родичів (поїздки до родичів або знайомих, догляд за ними під час хвороби або надання ним допомоги по дому, відпустка з виїздом на місце колишнього мешкання тощо);
- ділова і професійна (участь у нарадах, конференціях або конгресах, ви-

ставках і ярмарках; заохочувальні поїздки для співробітників; виступ з лекціями або концертами; організація туристичних поїздок, укладання договорів на розміщення і транспорт, робота гідів і інших фахівців з туризму; участь у професійних спортивних заходах; державні відрядження; оплачуване навчання, освіта і дослідницька діяльність; монтаж устаткування тощо);

- лікування (відвідання курортів, клінік, оздоровчих санаторіїв, центрів здоров'я; грязетерапія та інші види оздоровлення і лікування);
- релігія і паломництво (подорожі для участі в релігійних заходах);
- інша мета (наприклад, транзит).

Подорожуючі з метою дозвілля, рекреації і відпочинку складають найчисленнішу групу: на них припадає близько 50% туристичних відвідань. З діловою і професійною метою здійснюється приблизно 30% поїздок, з метою відвідання знайомих і родичів — більше 10%.

3. Права, обов'язки і свободи у сфері безпеки життєдіяльності туриста

В ст. 13 Закону України «Про туризм» зазначається, що безпека в галузі туризму — це сукупність чинників, які характеризують соціальний, економічний, правовий і інший стан забезпечення прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб і держави в галузі туризму.

Органи державної влади і органи місцевого самоврядування, їх посадовці в межах своїх повноважень повинні вживати заходи, направлені на:

- забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на безпечне для життя і здоров'я, навколишнє середовище при здійсненні туристичних подорожей, захист громадян України за її межами;
- забезпечення особистої безпеки туристів, збереження їх майна, не завдання шкоди навколишньому середовищу;
- інформування суб'єктів туристичної діяльності про загрозу безпеці туристів у країні (місці) тимчасового перебування;

- надання необхідної допомоги туристам, які опинилися в надзвичайній ситуації;
- забезпечення туристам можливості безперешкодного отримання: медичної, правової і інших видів невідкладної допомоги, доступу до засобів зв'язку;
- заборона використання туризму з метою незаконної міграції, сексуальної, трудової і інших видів експлуатації громадян;
- охорону туристичних ресурсів України, встановлення допустимих меж навантажень на об'єкти культурної спадщини і навколишнього середовища;
- забезпечення безпеки об'єктів туристичного відвідування з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф і інших надзвичайних ситуацій тощо.

З метою забезпечення належної безпеки туристів суб'єкти туристичної діяльності, здійснюючи відповідний вид діяльності, зобов'язані:

- інформувати туристів про можливі небезпеки під час подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог і запобіжних або попереджувальних заходів (медичних щеплень тощо);
- створювати безпечні умови в місцях надання туристичних послуг, забезпечувати належне облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій тощо;
- забезпечувати спеціальні вимоги безпеки під час надання туристичних послуг з підвищеним ризиком (автомобільний, гірський, лижний, велосипедний, водний, мотоциклетний, пішохідний туризм, спелеотуризм тощо);
- забезпечувати туристів кваліфікованими фахівцями туристичного супроводу спеціальним спорядженням і інвентарем;
- забезпечувати навчання туристів засобам профілактики і захисту від

травм, попередження нещасних випадків з наданням першої медичної допомоги;

- забезпечувати надання оперативної допомоги особам, які постраждали під час подорожі, транспортування постраждалих.

IV. Підсумки заняття

1. У чому полягає зміст, мета і задачі дисципліни «Безпека туризму»?
2. Що таке туристична індустрія?
3. Які права та обов'язки у сфері безпеки туризму має турист?
4. Дайте визначення поняття «небезпека».